

Hüvasti, Demokraadid!

Toomas Vareki saamine Reformierakonna abiga Rakvere linnapeaks eelmise aasta augustis oli esimene tõsine märk end Demokraatideks nimetava poliitikute sõpruskonna lõpu algusest. Kui veel 2012. aasta kevadel lubati uue erakonna loomist, siis nüüd on see mõte lõplikult maha maetud.

MTÜ Demokraadid juhatuse kaheksast liikmest on juba kolm – Vilja Toomast, Ain Seppik ja Toomas Varek – astunud Reformierakonda. Rainer Vakra kandideerib kindlasti ja Inara Luigas suure tõenäosusega sügisestel valimistel sotside nimekirjas. Lembit Kaljuvee andis teada, et kui tema valimistel kandideerib, siis IRL-is või Reformierakonnas. Deniss Boroditš ja Kalle Laanet on teatanud kohalikel valimistel mittekandideerimisest.

Riigikogus Demokraatide saadikurühma juhtiv Rainer Vakra ütles eelmisel nädalal Rahvusringhäälingu uudisteportaalile Toomasti, Seppiku ja Vareki Reformierakonda astumist kommenteerides, et ei mõista neid liitumisi, kus senistele tõekspidamistele pööratakse selg ja väidetakse enda täielikku muutumist.

Kesknädalal jääb öelda: hüvasti, Demokraadid!

Tule meiega!

Hea lugeja, liitu Keskerakonnaga!

Kui Sa ei kuulu Keskerakonda, siis kas oled kunagi mõelnud, et võiksid liituda Eesti suurima ja vanima erakonnaga?

Kesknädal soovitab liituda Keskerakonnaga, sest nii saab aktiivselt kaasa rääkida meie riigi tuleviku kujundamisel ja muuta Eestit inimkeskemaks. Saab olla kursis kõigega, mis poliitikas toimub, ning anda sellesse oma panuse.

Keskerakonnaga ühinemiseks võta kontakti erakonna bürooga telefonil 6 273 460.
Tule meiega!

Sinu Keskerakond

Juhtkiri

Õppelaenuvõlgnike suures arvus on süüdi ka valitsus

JAANUS RIIBE

Keskerakonna Kesklinna piirkonna aseesimees

Ülikooli sisseastumine käib täie hooga ja paljud on peagi valiku ees: kas võtta õppelaenu või mitte? Õppelaenu võtmisel on mitmeid varjatud ohte. Ei tohi unustada, et tegemist on siiski laenuga, mitte riigipoolse toetuse või hüvitisega.

Nende kulutuste nimekirja, mida tuleb õpingutega seoses igakuiselt katta, on pikk – algab see kulutustega eluasemeüürile, kommunaalteenustele, toidule, raamatutele ning lõpeb mobiiltelefoni-, rõiva- ja transpordikuludega. Arvestades puudulikku riiklike toetuste süsteemi ja tudengite kehva majanduslikku olukorda, jääb mulje, et tegemist on riigi salakavala skeemiga, mis lükkab riigi kohustused koormana üliõpilaste endi kaela. Uuringud näitavad, et õppelaenuvõtjaid on rohkem nende tudengite hulgas, kelle vanemad on majanduslikult pidevates raskustes või tulevad vaevu ots otsaga kokku. See sunnib tudengi ja tema perekonna veelgi karmimasse nõiaringi.

Õppelaenu ülempiir on 1920 eurot. Kui tudeng võtaks igal aastal õppelaenu, siis õpingute lõppedes, viie aasta pärast, ägab noor juba 9600-eurose võlakoo all, mis vanas rahas võrduks umbes 150 000 krooniga. See tähendab, et kõrgkoolidest tulevatel noortel lasub arvestatav võlakoo. Võlg omakorda survestab tegema kiireid tööalaseid valikuid ega jäta aega järelemõtlemiseks või eneseotsinguteks, sest sobib ju mis tahes töö, kui järgmisel kuul on laenumakse vaja juba jälle ära tasuda. Kindlasti avaldab selliselt kujunenud olukord mõju noorte pereplaneerimisele ja uue kodu soetamine lükkub kaugemasse tulevikku.

KESKMÖTE: Õppelaen jääb kõrgkoolilõpetajale kaela otsekui raske kivi.

Õppelaen jääb kõrgkoolilõpetajale kaela otsekui raske kivi. On kindlasti näiteid neist, kes saavad laenumaksmisega edukalt hakkama, kuid tooni annavad pigem vastupidised juhtumid. Ilmselt seetõttu teavitas Haridus- ja Teadusministeerium eelmisel suvel võidukalt, et on hakanud õppelaenuvõlgu senisest tõsisemalt ja tulemuslikumalt sisse nõudma. Õppelaenuvõlgnike suur arv viitab aga hoopis süsteemis olevatele probleemidele, mitte aga noorte endi tegematajätmistele.

Õppelaenu võlarattasse võib jääda kes iganes. Sel kevadel üllatas avalikkust uudis, et kuulus trikimees Jürgen Veber pole suutnud tasuda 5600-eurost õppelaenuvõlga. Veber tunnistas, et tal ei olnud lihtsalt raha võla tasumiseks ja et tal on selle pärast häbi.

Riik on varemgi oma lubadustest tegelikult taganenud. 2009. aastal lõpetati õppelaenu hüvitamine lastevanematele ja riigitoetajatele nädalase etteteatamisega. Hoolimata valitsuserakondade poliitikute korduvatest lubadustest ei ole see teema lahendust leidnud.

2010. aasta sügisel kogusid kodanikeühendused toetusallkirju õppelaenu hüvitamise taastamiseks ja 17. novembril Eesti Üliõpilaskondade Liit andiski Riigikogu esimehele Ene Ergmale üle 12 725 allkirja, et õppelaenu hüvitamist jätkataks. Enne Riigikogu valimisi lubaski IRL-i endine esimees Mart Laar, et õppelaenu hüvitamise teema leiab lahenduse. Kuid need lubadused ei ole paraku pidanud vett.

Kuni õppetootuste süsteem ei paku piisavalt tuge, langevad noored jätkuvalt laenuõksu, mis toob riigile rohkem kahju, kui nirudelt õppetootustelt kokku hoitakse.

Olen seisukohal, et õppelaenu tagasimaksmisel ei tohiks lüüa kõiki ühe mõõduga, vaid tuleb arvestada kõrgkoolist ellu astuva noore käekäiku ja tegelikke sissetulekuid. Õppelaen peab olema tudengile vaba valik, mitte sundolukord. Õppelaenu võttes tuleks hoolikalt läbi kaaluda laenu vajalikkus ja eesmärk, sest tänases olukorras võib laen osutada kavalaks lõksuks, millest üle saamine võtab kaua aega.

NÄDALA NUPUD

Uhke Savisaar kavaldab kõiki üle

6. juuli Õhtulehes kirjutab ajakirjanik Toomas Reisalu (*pildil*), kuidas viimaste nädalate jooksul on mitmed endised Keskerakonna staarpoliitikud astunud Reformierakonda eesmärgiga Edgar Savisaar võimult Tallinnas kukutada, kuid reaalsuses peavad nad pettuma, sest Savisaar võttis mängu maailmakuulsad staarid ja sillutab endale teed sügiseste valimiste võidule.

„On naiivne arvata, et Savisaar poseeris Jose Carrerese ja Elton Johniga meedias sümpaatiat pärast – ta avas selle käiguga hoopis oma valimiskampaania. Sellise triki peale pole seni keegi tulnud,“ kirjutab Reisalu. „Pärast Carrerese kontserti õnnestus mul Savisaare

endaga samuti üle pika aja kokku puutuda. Temast kiirgas energilisust, pealehakkamist, ja pettumusest, mida talle omistatakse, polnud märkigi.“

Ajakirjanik usub, et ega Edgar Savisaar Hundisilma talus üksindusest kuu poole ulu, sest ta on ka edevam kui kunagi varem. Reisalu hinnangul käis Carrerese kontserdil umbes 8000 ja Elton Johni kontserdil umbes 15 000 inimest. „Kui Savisaar Andrus Ansipiga võrrelda, siis tundub, et viimane on tõesti väsinud. Ansipi väsimust, tüdimust ja ideedepuudust tõestab seegi, et ta võtab oma tiiva alla ekskeskerakondlasi, kuigi viimased võivad lambanahas huntideks osutada,“ nentis Reisalu.

Kas Brüssel pani taganema Tartu rahulepingule viitamisest?

„Mis on meile Eesti–Vene piirilepingu sõlmimisel primaarne? Kas see on rahvuslike huvide ja meie julgeoleku kindlustamine rajatuna Tartu rahulepingule ja sellele viidates või siis hoopiski edukas äri Venemaal?“ küsis vandeadvokaat Kaido Pihlakas (*pildil*) 28. juunil Postimehes avaldatud artiklis.

Pihlakas toob välja Eesti ja Venemaa suurärimeeste vaatenurga, kelle jaoks piirilepingu sõlmimine on ülioluline, sest selle puudumise taga seisavad ettevõtjatele vajalikud kokkulepped (topeltmaksustamise vältimine, investeeringute kaitse jne).

„Selgetel alustel ja tingimustel sõlmitav piirileping on Eestile kasulik ja vajalik, kuid mitte vältides viidet Tartu rahulepingule. On arusaadav, miks Venemaale on vastuvõetav professor Lauri Mälksoo ettepanek – soovitus nn tehnilisest täiendusest, kuna see väldib Venemaal kohustust veel kord Tartu rahulepingut tunnustada,“ märkis vandeadvokaat. Pihlakas väljendas Postimehe artiklis oma arusaamatust, miks mõned meie poliitikud on oma seisukohtades Tartu rahulepingule viitamise vajaduse suhtes teinud kannapöörde. „Kas selle on tinginud üksnes Venemaa surve või on sellele aidanud kaasa ka tuuled Brüsselist, mida meie idanaabri võimas lobitöö on liikuma pannud ja suunanud?“ küsis autor.

„Kuigi Eesti maismaapiir on määratud Tartu rahulepinguga

ja ka teiste rahvusvaheliste lepingutega, ei ole arusaadav, kuidas nn teise rahvusvahelise lepinguga on võimalik muuta

põhiseaduse järgset Tartu rahulepinguga määratud piiri kulgemisjoont, kui puudub viide rahulepingule sõlmitavas piirilepingus või selgitus selle lepingu ratifitseerimisel,“ imestab Pihlakas.

Tema sõnul meie põhiseadus keelab sõlmida välislepinguid, mis on vastuolus põhiseaduse konkreetse paragrahvi sisu ja mõttega. Seega rikub piirileping ka põhiseaduse paragrahvi 123 nõuet, et „Eesti Vabariik ei sõlmi välislepinguid, mis on vastuolus põhiseadusega“.

„Uue Eesti–Vene piirilepingu sõlmimisel on kerkinud ka oluline probleem seetõttu, et uus piirijoon jätab Eesti territooriumist välja Pihkva järve ja Narva jõe tagused alad. See tähendab, et nõustume Stalini tõmmatud Nõukogude Eesti

piiriga,“ kirjutab Pihlakas. Tema sõnul oleks õiglane ja otstarbekas seda küsimust – millist osa, kas üldse ning millistel tingimustel võib Venemaale loovutada – lahendada rahvahääletuse teel, et teha selle alusel põhjendatud otsus.

Põhiseaduse paragrahv 56 p 2 annab rahvale kui kõrgeima riigivõimu teostajale, oma hääleõiguslike kodanike kaudu, õiguse rahvahääletusele. „Miks püütakse vältida rahvahääletust? Kas leitakse, et meie rahvas ei ole selleks poliitiliselt küps?“ küsis Pihlakas lõpetuseks.

HIIBUSE NÄDAL

REFORMIERAKONNA UUENDUSETTEPANEKUD EESTI ELU EDENDAMISEKS

KESKNÄDAL

Address: 10130 Tallinn, Toom-Rüütli 3/5
Tellimine ja levi: 6 177 717

Peatoimetaja Urmi Reinde urmi@kesknadal.ee 6 274 583
Uudistejuht Indrek Veiserik indrek@kesknadal.ee 6 274 571
Toimetaja Tiit Maksim tiit@kesknadal.ee 6 273 465

Toimetuse käsikirju ei tagasta. Kesknädalas ilmunud artiklid väljendavad nende autorite arvamust, mis ei pruugi kokku langeda toimetuse omaga.

Levi AS Express Post ja AS Eesti Post.
Lehte kirjastab MTÜ Vaba Ajakirjandus

Infotehnoloogia pöörane areng viib totalitarismini

1. juulil sai teatavaks, et NSA (National Security Agency; Riiklik Julgeoleku Agentuur) endine kaastöötaja Edward Snowden on lekitanud agentuuri üli-salajasi materjale, millest nähtub – USA luureteenistused nuhkisid Euroopa Liidu missiooni järele New Yorgis ja saatkondade järele Washingtonis. Ühes dokumendis loetletakse 38 saatkonda jm esindust, mida nimetatakse „sihtmärkideks“. Deutsche Welle väitel on USA eriteenistused nuhkinud Euroopa riikide kodanike järele juba 2011. aasta keskpaigast, kusjuures Euroopa ametivõimudele pole see mingi saladus.

INDREK VEISERIK

Meedia jälgib praegu teravdatud tähelepanuga Edward Snowdeni liikumisi, püüdes ära arvata tema järgmist siht-riiki. Pinev arutelu käib selle üle, mis riigid julgevad Snowdenile varjupaika andes USA-d vihastada.

Palju olulisem selle loo juures on aga avalikuks tulnud teadmine, et USA luureteenistused tegelevad aktiivselt inimeste järele luuramisega. Šokina peaks eelkõige Lääne ühiskonnale mõjuma ülioluliseks peetud vabadsprintsibi ohustamise ilmsikstulek.

Me sõltume tehnoloogiast

Tehnoloogia ja tööstuse areng 18. ja 19. sajandil pani aluse Lääne demokraatiale ning tõi kaasa palju positiivseid, elu hõlbustavaid muutusi. Kodutehnika, liiklusvahendite jm loomine on aidanud inimestel hoida energiat ja aega nii kasu- toova kui ka meelelahutusliku tegevuse jaoks.

Infotehnoloogia pulbitseva arengu teatud hetkel läks aga asi „käest ära“. Tehnoloogia arengut ära kasutades koondus võim ja jõukus väga väheste inimeste ja suurkorporatsioonide kätte. Miljardeid dollareid asuti investeerima mobiiltele- fonide, internetisüsteemide jm

arendustesse, mis muutsid inimeste elu veelgi mugavamaks, kuid mille abil saab nende tegevust hõlpsasti kontrollida.

Inimesed Läänes on viimase 20 aasta jooksul muutunud uskumatult sõltuvateks infotehnoloogia põhinevatest välistest funktsioonidest oma igapäevaste tegevuste teostamisel. Kui mõni keeldub selle arengu- vooluga kaasa minemast, pole tal tegelikult enam kohta nüüdisühiskonnas. Tänapäeval ei saa palkagi kätte teisiti kui üksnes panga kaudu. Facebooki ja Twitteri kontota nooruk kuulutatakse oma eakaaslaste poolt *persona non grata* ks jne. Eriti just noorema põlvkonna sõltuvussuhe tehnoloogiaga on pöördumatu ja parandamatu.

Jäme ots USA luure- teenistuste peos

Näib, nagu viitas ka Eesti Ekspressi omanik Hans H. Luik 4. juulil ilmunud artiklis, et jäme ots selles mängus on libisenud luureteenistuste, mitte USA presidendi ega kohtu kätte. See avameelne, huvitav ja

Edward Snowden avab julgelt USA telgitaguseid.

mainstream-meediale mitte- omane artikkel oli veenev, kuid sellele vaatamata Luige optimismi, et planeedi võimsaimat riiki USA-d saab taas peagi USAldada, siinkirjutaja ei jaga. Praegune üle mõistuse kiirelt arenev infotehnoloogia (mille kasulikkus näib üha enam inimestele peale suru- tuna) viib lõpuks totalitaris- mini. See on selline pealtnäha *soft* („pehme“) totalitarism, kus kedagi pole tarvis enam täägiga nurka suruda, sest iga

inimese tegevus on elekt- rooniliselt niigi Suure Venna peopesal. Seega usaldust pole kaotanud mitte USA, vaid pigem drakoonlik infotehno- loogia, mis mugavasti võimaldab kõigi, sealhul- gas ka üksikisikute järele luurata.

Võimude lahususe printsiip ei kehti

Infotehnoloogia keerukus ja selle abil saavutatav võim on vähendanud demokraatlike impulsse terves maailmas. Vana demokraatlik võimude lahususe printsiip tänapäe- val sisuliselt enam ei kehti – IT pöörane areng on andnud kogu võimu teatud struktuuri- de kätte, kes praktiliselt pole kellelegi aruandekohuslased. Tihtilugu parlamendiliikmed (kaasa arvatud Eestis) ju ei teagi, millega nende luure- teenistused riigis tegelevad. Enda õigustuseks väidavad „struktuuride“ esindajad, et inimeste järele luuramise abil võideldakse terroristide vastu. Aga kust me seda teame,

et see on ikka nii?

Võimude lahususe ja kontrolli- mehhanismide olemasolu on aastatu- sadu demokraatlikes riikides asen- danud pimedat usku. Nüüd oodatakse inimestelt aga pimedat usku oma va- litsejate eetilisesse. Tänapäeva demo- kraatlikes riikides lüüakse suurele osale nn delikaatsetest juhtumitest lihtsalt peale silt „täiesti salajane“, ning rahval ei jäägi tihti muud valikut kui vaid uskuda, et tegemist ongi võitlusega terroristide ja kurjategijate vastu.

Maailm ootab USA-lt selgeid vastuseid

Industriaalajastu struktuurid ja mõt- teviisid on suures osas maailmast ka- duamas. Loodetavasti koos sellega ei kao rahva terav kriitikameel valitse- jate suhtes. Kätte on jõudnud Suur Infoajastu, mida siiani on tervitatud kui millegi uue ja ülipoosiivse algust. Julian Assange'i ja Edward Snowdeni taolised mehed on tänu oma julgusele tekitanud Suure Infoajastu kuue- reväärile räpased plekid, mida üha raskem on maha pesta. Inimesed kõik- jal maailmas ootavad USA-lt selgeid vastuseid, sest meloodiline korruta- mine „võitlusest terrorismiga“ õigus- tamaks räiget nuhkimist pole enam piisav.

Veiko Märka ja Eesti Ekspressi avalik irvitamine eestlaste kannatuste üle

Veiko Märka kirjutis 4. juuli Eesti Ekspressis Toomas Lepa filmi „Verised kodud“ kohta sundis mind endalt küsima, kas oleme tõesti jõudnud Goebbelsi Saksa- maale, nagu on Märka oma lõpmata rumala üllitise pealkirjastanud – „Goebbelsi üritus ei sure“.

MART UMMELAS
Tallinna Televisiooni peatoimetaja

Ehkki kirjutaja üritab väita, nagu oleksid filmi autorid natsi- meelsed, siis esindab tema just seda kõige võikamat, kõige labasemat natsistlikku mentali- teeti. Sedasama, mida on raken- danud ka Eesti 1990. aastate parempoolsed valitsused, tehes nn omandi tagastamise seadu- sse ORAS jätkuvalt muudatusi, mida tegelikult nõudsid oma isik- likes huvides nende erakonna- kaaslaste ja nende välismaised sugulased mitmendast põlvest.

Kes maksis Märkale säärase soperdise eest?

See oli tüüpiline fašistlik suhtu- mine oma kaasmaalastesse, kel- lelt rööviti taas nende kodu ja loovutati see suurelt osalt just Teises maailmasõjas peksa saan- nud natsidele või Eestist plehku pannud kunagisele eliidile. Veiko Märka asub oma kirjutisega sisu- liselt kaitsma Hitleri valitsust ja sellega üritab ta ka nullida Nürnbergi kohtu otsuseid. Ma loodan väga, et see tal ei õnnestu, et Euroopa Kohus sekkub sel-

lesse kuritegelikkuse afääri. Toomas Lepa film annab väga selgelt ja faktipõhiselt ülevaate sellest, kuidas võimul olnud paremerakondade suvaga rööviti tuhandeid kodueestlastel nende kodud ja loovutati (ka surnud) „lehmalellepoegadele“ kuskil maailma teises otsas. Mingit muud tõde, mida Märka nagu ootaks, sellest protsessist pole loota. Kõik oli algusest peale räige ja vapustav vale. Vale muu- datuste tegemisega koguni 44 korral, et ikka veel rohkem elamispinda ja muud vara ära kahmata, ja ikka oma rahvus- kaaslaste-eestlaste, siin okupatsiooni üle elanute ja realselt kannatanute kahjustamiseks.

Kõik oli algusest peale räige ja vapustav vale. Vale muudatuste tege- misega koguni 44 korral, et ikka veel rohkem elamispinda ja muud vara ära kahmata, ja ikka oma rahvuskaaslaste-eest- laste, siin okupatsiooni üle elanute ja realselt kannatanute kahjusta- miseks.

Miks Eesti Ekspressi ajakirjanik sellist jama kirjutab, jääb mulle täiesti arusaamatuks. Kes talle selle eest maksis? Kas Liia Hänni, Mart Laar või suisa Andrus Ansip?!

Ajakirjanduslikult esindab Mär- ka kirjutis Eesti meedia seda masendavat taset, et tegeldakse

reaalsete faktide ja arvamuste moonutamisega ilma igasuguste arvestatavate argumentideta ja suvalise obstruktsionismiga. Kui ollakse keskerakondlane (mida Toomas Lepp ei ole), siis võib talle kordu- valt näkku sülitada ja teha temast artiklis üht- äkki natsi, ehkki ise kasutab see tüüp Märka tüüpilisi natsistlikke võtteid oma nn seisukohtade põhjen- damiseks. Jätk!

Ausad inimesed jäid kannatajaks pooleks

„Verised majad“, mida olen vaadanud mitu korda ja mida pean Eesti dokumentalistika viimase 22 aasta parimaks ja tõelisimaks teoseks, paljastab selle tohutu ebaõigluse, mida Eesti paremvalitsused on oma inimeste, oma rahva kallal soori- tanud.

Just sellest sündis lendlause „Kas me sellist Eestit tahtsime?“. Ei, kahtlemata ei tahtnud ega taha ka nüüd. Mitte miski ei õigusta seda, kuidas ausatelt eestlastelt rööviti kellegi suvalise, aga tege- likult parajasti võimul olnud ja nüüd uttu tõmmanud tegelins- kite huvides see, mida kaitse- vad kõik Euroopa seadused, – nende eluase.

Veiko Märka ei vaevu hetkekski analüüsima, kellelt tegelikult selle väärika omandireformiga eluase ära võeti, kui palju oli neid

nn sovjetite, kes olid väidetavalt röövinud meie surnud sugulas- telt välismaal nende eluase. Kui oligi mõni, siis needki on ammu surnud. Kus on need väidetavad KGB kabajantsikud, kellega manipuleerides kogu seda ORAS-e jama õigustati? Pole ühtki leitud. Valdav osa, kellelt eluase rööviti, olid ausad eestlased, okupatsiooni läbi palju rohkem kannatanud kui Roots- is või USA-s prisket elu elanud ja viskit mekinud „pagulased“. Kodueestlastelt paremerakonnad oma tallalakkujate huvides ja abil nende ausalt saadud elu- asemed lihtsalt maanteeröövli kombel pihta panidki. Mitte miski ei õigusta räiget kuritegu, ka mitte Veiko Märka tellimus- tööna valminud soperdis.

Huvitavad kokkusattu- mused

Tähelepanu äratav ka see, et tel- limustöö ilmus just 4. juuli ehk USA iseseisvuspäeva lehes. Esi- linastusest on möödunud terve kuu, filmi on näidanud Kanal 2 ja Tallinna TV, aga see sõimulugu ilmus just nüüd. Miks?

Mul on versioon, et see ajastati koos Tallinna Televisiooni järje- kordse pagendamisega Starmani kanaleil kuskile telekanalite „Siberisse“. Kas tõesti Ekspress Grupi ja Starmani välisomanikud peavad omavahel sidet, et selli- sed asjaolud „juhtumisi“ kokku satuvad? Jumal ise teab, aga Veiko Märka ajakirjanduslik väljajaheide osutab, kui madalale võib üks ajakirjanik langeda oma peremeeste huvides, irvitades kümnete tuhandete eestlaste reaalselt kannatuste üle.

Kas tõesti oleme jõudnud nii- kaugele, et ka filmiarvustustega tehakse rahvavaenulikkude, valit- susmeelselt räiget poliitikat!?

Lääne-Viru keskerakondlike omavalitsusjuhtide kohtumisõhtu

Keskerakonna Lääne-Virumaa piirkonnal on välja kujunenud mõnus ja vajalik traditsioon igal aastal just juunikuus korraldada keskerakondlastest omavalit- susejuhtide kohtumisõhtu. Nii tehti ka tänavu. Hoolimata vihmasest ilmast kogunes 27. juunil Haljala valda tubli keskerakondlane ja Auküla külavanema Tiit Tomingu kodutallu ligi 60 omavalitsusejuhtide ühe terve Lääne-Virumaa. Poliitilisest olukorrast kõneles Keskerakonna aseesimees ja Riigikogu liige Enn Eesmaa. Keskerakonna Lääne-Virumaa piirkond on võtnud eesmärgiks, et kõigis 15 omavalitsuses mindaks välja Keskerakonna valimisnimekirjaga. Oleme kindlal seisukohal, et Keskerakonna valijal peab olema õigus valida Keskerakonda igas omavalitsuses, hoolimata konkreetse valla või linna suurusest.

KOKKUTULEK: Keski Lääne-Virumaa omavalitsusejuhtide (ülal), Auküla külavanema Tiit Toming ja Keskerakonna aseesimees Enn Eesmaa.

On teada, et näiteks korv- pallitreener Andres Sõber kandideerib Viru-Nigulas, endine maavanem Urmas Tamm Rakveres, kauaaegne vallavanem Toomas Väinaste Vinnis, noorpoliitikud Jelena Fjodorova Kundas ja Maksim Butšenkov Tapal ning erakonna piirkonnaesimees Siret Kotka Väike-Maarjas.

Siret Kotka
Keskerakonna Lääne-Viru piirkonna esimees

Parempoolne võim püsib e-valimistel ja valikulisel statistikal

Sain kirjutamiseks inspiratsiooni, kui meie postkastidesse maandus järjekordne IRL-i küsimustik kohalikeks valimisteks. Pöördu mine ei tundunud siiras, mõjus võltsilt. Kas tõesti keegi usub, et krooniaja algusest võimu nautinud parempoolseid IRL-iga eesotsas on järsku haaranud paanika, sest ideed on otsas ning tõesti ei teata, kuidas ja kellega edasi minna?

KAAREL PÜRĞ
Jõhvi vallavolikogu liige

IRL-i küsimustele muidugi ei oodatagi vastust minusugustelt, kes usaldavad oma silmi-kõrvu ning elu- ja poliitikakogemust. Sihtgrupiks on need, kelle tarvis on välja mõeldud loosungid „Plats puhtaks!“, „Igale lapsele 1000 krooni!“ või „Kodukulud alla!“, kusjuures need valimis-

tel edu toonud populistlikud loosungid hiljem kiiresti unustatakse.

Isamaa sahkerdajad

Sõna „Isamaa“ kuulmine, nägemine või mainimine muudab kergeuskliku seltskonna tavaliselt nii härdaks, et selle varjus ollakse valmis mitte kõige puhtamate käte ja mõtetega sahkerdajatele palju andestama. Samasse kategooriasse mahuvad ka need, kes pimesi usuvad Rahvusringhäälingus või erakanalites kuulnud-nähtud ja päevalehtedes avaldatud igapäevast infot. Neid inimesi üldse ei huvita, kellele kuulub konkreetne ajaleht ja raadio- või telekanal, kelle huve see väljaanne esindab.

Enamasti ignoreerib ükskõikne kontingent rahvatahkust „Kelle peost sööd, selle laulu laulad“.

Krokodillipisarad teeaukude ja lasteaedade pärast

Õeldu kinnituseks sobiks järgmine näide. Kesknädala lugeja peaks mäletama, et kevadel ei möödunud päevagi, kus ERR-i saatejuhid ja kommentaatorid poleks valanud eetris krokodillipisaraid Tallinna tänavate nigela seisukorra ja pealinna lasteaedade alarahastuse pärast, kusjuures üksmeelselt soovitati katteallikaks – lõpetatagu peavoolumeediaga konkureeriva ning sellest erinevat infot edastava TTV saated.

Naljakas oli näha, kuidas nii mõnigi rahva poolt tunnustatud ja poliitiliselt erapooletu saatejuht oli püsti hädas ja pinges. No püüa sa sokutada tänavate ja lasteaedade rahastamise küsimust hoopis teise temaatikaga saate konteksti!

Aga käsk on vaja täita. Ja kui siis õnnestus saate sisuga absoluutselt haakumatu kohustuslik lausekatke eetrisse paisata, järgnes saatetegijal suur kergendus, mida ka vaataja nägi ja ära tundis.

E-valimised ja valikuline statistika

Meie meedias käib pidev suunatud ajupes, mille käigus kasutatakse tõelist poliitilist kõrgpilootaži. Selles tehakse meile, rumalatele, puust ja punaselt selgeks, et riiki juhitakse meil ju rahva heakskiidul ja ikka vaid rahva huvides. Mis sest, et ebausaldusväärsetele e-valimistele ja valikulisele statistikale toetudes ning sedasama riiki pidevalt õhemaks nülgedes. Ei tegutseta ju tavainimese huvides, vaid valede otsuste ja ebaõnnestumiste korral vormistatakse efektselt ja oskuslikult patuoainaks suurim opositsioonierakond, kes pole riigilaeva tüüri hoidnud juba 22 aastat!

Vahelduseks sobivad allamägesõidus „süüdlasteks“ ka ülemaailmne majanduskriis, Euroliidu direktiivid, pahad naabrid või halb ilm. Viimasel ajal ka Läti ja Leedu...

Kõik opositsiooni ettepanekud lastakse teerulliga üle

Kas üldse on sügavat mõtet teha konkreetseid ettepanekuid, kui need Riigikogus jäärapäiselt maha hääletatakse? Enamasti tuuakse põhjuseks, et puuduvad katteallikad. Kust need katteallikad tulla saavadki, kui eesmärgiks on „võimalikult vähem riiki“ ja abipakkumine neile, kes riigipoolset abi nii suures ulatuses üldse ei vaja? Kuna kodukulude arveid enne ja nüüd on inimestel võimalik küllaltki lihtsalt võrrelda, siis ka kõige tühingelisemad valitsuse fännid on sunnitud tõdema, et kui ühe käega pakuti natuke leevendust (maamaks), siis teise käega võeti kolmekordselt tagasi (erinevad hinnatõusud, aktsiisid jms).

Tulumaksu alandamine 1% võrra kuus annaks miinimumpalga saajale kaheeurose „võidu“, peaminister võidaks juba arvestatavad 48 €. Kui palju aga teenivad töökad ärimehed, kes, vähemalt palga järgi otsustades, peaksid peaministri kordi usinamad olema, see jäägu huvitatutele endile arutada.

Mida IRL peaks tegema?

Esitan IRL-ile kolm ettepanekut, et rahvas hakkaks seda erakonda jälle tõsiselt võtma

Esiteks, matusetootus

Loen selle likvideerimist masu ajal üheks suuremaks ebaõigluseks. Miks?

Sest tegemist on küllaltki tühise kuluga aastas, arvestades riigieelarve mahtu. Eriti raske on, kui õnnetus tabab omakseid ootamatult, kusjuures mitte alati pole kadunukesed oma lahkumist rahaliselt kindlustanud. Paljudel puhkudel hävitas nende säästud rahareform. Samuti on tähtis, et see 3000 EEK = 200 € riigipoolset abi aitas alustada matuste organiseerimist ja läbiviimist. Arvestades ränki hinnatõuse peaks matusetootus praegu olema 250–300 €.

Teiseks, hambaravitoetus

Kas panete tähele, et inimesed sageli enam ei naerata? Hambarasti juures käimist lükatakse edasi, kuni veel suudetakse valu kannatada. Hambaravi ignoreerimine viib vältimatult muude tervisehädaeni. Kuid mis parata, kui ühe hamba parandamiseks tuleb teha mitu visiiti või vajavad arstiabi juba kolm-neli hammast?

Muidugi pole hambaravi hind probleemiks võimalolijatele. Äkki nad mõtlevadki, et ainuüksi puljongiga on ka võimalik ära elada? Seesama IRL, kes mõtteid küsimustikke koostab, peaks võimuhooasid kasutades selja sirgu ajama ja tegema ettepaneku, et riik aidaku kuni 35 euroga aastas töötegijat, kelle palk jääb alla keskmise. Abiks seegi, kui kahe aasta jooksul oleks võimalik ükski hammas ära parandada.

Kolmandaks, miinimumpalga kiire ja märgatav tõstmine

Targutamised teemadel „küll me kunagi teeme“ ja „meil on madal töövõiljakus“ tuleb otsustavalt kõrvale lükata. Kas keegi on kokku arvutanud, kui palju on meie hulgas „edumeelseid“, kes töötamist lihtsalt ignoreerivad, kusjuures nende mõttekäik on sageli järgmine: „Miks ma peaksin 8–12 tundi leti taga seisma, õmblusmasinaga õmblema või üldse midagi tegema, kui mulle ilma töötagi kompenseeritakse kommunaalkulud. Siit-sealt saan veel erinevaid toetusi ja abirahasid. Olen arvel tööbörsil, kus on hea tahtmise korral võimalik saada elupõlise õppija kutse. Tööl käies jääksin kõigest sellest ilma!“

Veel öeldakse, et töö on lollide jaoks. Kogu probleemi aga aitaks lahendada miinimumpalga kiire tõstmine 400–450 euroni.

Ega mul erilist usku IRL-isse pole, sest inimeste eest seismine nõuab tugevat selgroogu. Kuna ka majanduse korraldamine käib neil üle jõu, siis eelistavad nad tulevikuski tegelda pseudoprobleemide ja ebamääraste lubadustega.

Eks valija otsusta, keda endale kaela valib.

Jane Saks on 24-aastane Tartust pärit tütarlaps, kes praegu õpib Tallinna Ülikooli Pedagoogilise Seminari kaugõppes alushariduse õpetajaks. Enda sõnul tal poliitilisi vaateid ei ole ning talle meeldib lugeda, muusikat kuulata, reisida, teatrit külastada ja lihtsalt unistada.

Kesknädala toimetusele saatis tapika kirjelduse oma mullusest reisist Kesk-Aafrikasse – Kongo Demokraatlikus Vabariigis asuvasse linna ninega Goma. Teekond sinna kulges läbi Rwanda pealinna Kilgali. Rwanda kodusõja ajal 1994. aastal asus Gomas sadu tuhandeid Rwanda põgenikke ning linnas puhkes kooleraepideemia. 1997. ja 1998. aastal tungisid Gomasse Rwanda valitsusväed ja tapsid tuhandeid põgenikke.

Enda sõnul läks Jane lihtsalt külla sakslasest sõbrale Wolframile ja Kongs olles otsis ise endale kooli, kus sai läbi teha oma koolipraktika ja samas aidata kohalikke lapsi. Tal oli see esimene kord Aafrikas olla.

Kesknädal noppis Jane reisikirjast välja põnevamaid seiku. Kongo DV [aastail 1908–1960 Belgia Kongo, 1971–1997 Sair (Zaire)] piirneb Kongo Vabariigi, Kesk-Aafrika Vabariigi, Lõuna-Sudaani, Uganda, Rwanda, Burundi, Tansaania, Sambia ja Angoolaga, olles eestlaste jaoks müstilisel kauge ja võõras paik, mida tuntakse pidevate kodusõdade poolest (1960. aastal ise-seisvunud riigis tegi 1965. aastal riigipöörde Mobutu, kelle 1997. aastal kukutas Laurent Kabila, kes 2001. aastal mõrvati tema enda ihukaitsjate poolt ja uueks presidendiks sai tema poeg Joseph Kabila).

Ometi peavad kohalikud inimesed ka sellistes tingimustes oma eluga hakkama saama.

Pangu alljärgnev meid mõtlema maailma kummalise mitmekesisuse üle.

Juhuslikusõõgipausil Kilgalis (Rwanda) hakkas üks vanem härramees meiega rääkima. Kilgali oli kunagi olnud prantsuskeelne, kuid nüüd on ingliskeelne. Härra rääkis vabalt mõlemas keeles, oli lugenud „Loomade farmi“ (mis tuli jutuks, kui ta rääkis Kongo Demokraatliku Vabariigi linna Goma sõjaväest ja olukorrast riigis). Sain teada, et sõdurid Gomas röövivad päise päeva ajal inimesi ja võtavad ära raha, telefone jms, kuna sõdurid pole riigi poolt tasustatud. Ja kui sa peaks keelduma, siis lähed päevakpaariks trellide taha. Kuid kui on vaja tõelisi mehetegeid teha, kõnnivad sõjaväelased minema, sest „miks peaks ta oma elu kaalule panema riigi eest, kes ei maksa pennigi“.

Palun, vaba kassa!

OLEG SILJANOV

Keskerakonna noortekogu juhataja liige

Juba mõni aeg tagasi sattusin lugema ühe Tallinna linnaosa koolide esseekonkursile „Kas Eesti või...?“ laekunud töid. Selle teema puhul sai noorte kirjutistes põhiküsimuseks, kas nad näevad oma tulevikku Eestis või välismaal. Väga suur osa kirjutas, kuidas nad küll armastavad oma kodumaad, kuid pärast kooli lõpetamist lähevad välismaale õppima ning näevad oma edasist tulevikku just seal. „Mina tunnen ainult paari inimest, kes Eestist äraminekut ei kaalu,“ kirjutab üks gümnaasist. Väljaränne ei ole enam pelk tahtmine otsida paremat tulevikku, vaid see on noorte seas popp. Leian, et selle trendi on põhjustanud noorte trots pühendada kogu oma elu kiirtoidurestoranis töötamisele, kus karjäärivõimalused

piirduvadki sõnadega „Palun, vaba kassa!“.

Eestis on tööturupoliitika selline, et liberaalse individualismi mudel surub kõigile peale ettevõtlust. Ettevõtluses on maksud madalad ja sotsiaaltoetused väikesed, mis pidavat inimesi motiveerima: kas alustada oma äri või otsida kiiresti endale töökoht? See süsteem töötab edukalt näiteks USA-s, kus noor inimene alustab taksojuhina ning viie aasta pärast on tal oma taksofirma. Eestis on aga olukord teistsugune ning isegi kogenud ärimehed ütlevad, et juhul, kui sul on oma äri alustamiseks uus idee, siis pead leidma ka miljon eurot, et sellest ideest asja saaks. Meie reaalsus kipub olema selline, et kui alustad taksojuhina, siis

Siljanov

vaatamata pingutustele oled viie aasta pärast ikka taksojuht; kui töötad kiirtoidurestoranis, hõikad viie aasta pärast endiselt: „Palun, vaba kassa!“

Üks minu hea tuttav sai küll Tallinna Ülikoolist magistrikraadi, kuid töötab hetkel

suures kaubandusketis müüjana. Üks tuntud naispoliitik, endine Riigikogu liige, kel on doktorikraad, töötab kruisilaevadel koristajana. Koolilõpetajad unistavad saada tööd kiirtoidurestoranis. Klienditeenindajate palk on väike, töötukassa toetused on veel väiksemad, ning tasuvat tööd on kogemusteta noortel raske leida. Hoolimata haridustasemest pelgavad paljud noored majandusliku ebakindluse tõttu oma pere loomist.

Kuidas siis garanteerida turvatunnet siin, Eestis? Senikaua kuni naaberriikides on võimalik sama töö eest saada kaks-kolm korda rohkem palka, on see väga keeruline. Noored lähevad Eestist ära, sest mujal on turvalisem peret luua – Soome „Kassa auki“ maksab

kaks korda rohkem ja alati maksab õigel ajal. Selline on reaalsus.

Eesti Töötukassa käitub tihti imelikult: seal pakutakse õpetajatele keevitajakoolitusi ning värskest kõrghariduse saanud tudengile kiirtoidurestorani teenindaja tööd. Kui aga soovid tööd või täiendust omaerialal, siis saad vastuseks, et sellist töökohta pakkuda ei ole, ja ka koolitusi ei pakuta. Siinkohal võib tuua paralleeli õnge andmisest ja kala püüdmisest – Vabariigi Valitsus võtab noortelt ära õnge ning pakub püüda kala seal, kus kala pole. Meie liberaalse individualismi süsteem on selline, kus just need aktiivsed noored, kes peavad viima Eestit viie Euroopa rikkama riigi hulka, kas kolivad ära, seisavad arvel Töötukassas või hüüavad kiirtoidurestoranis „Palun, vaba kassa!“.

Esti neiu pihtimusi metsikust Aafrikast

Võimud otsivad vabatahtlikke, et uut ja paremat sõjaväge moodustada. Kindlasti on seal mingi hulk ka vabatahtlikke, kuid enamik neist on lihtsalt sunni korral seda kõike kaasa tegemas. Samuti pidi politsei sõidukeid peatama ilma igasuguse põhjuseta (muidugi nad enda meelest ikka mõne põhjuse kuskilt said) ja siis kohe raha nõudma. Ja see kõik osutus ka tõeks, sest nägin seda mitmeid kordi oma silmaga.

* Linnaks, kus Kongo DV-s elama hakkasin, oli Goma. Elanikke on seal umbes miljon ja see linn asub Nyiragongo vulkaani jalamil. Goma piiri ületasime valutult. Aga viisat niisama kergelt ma siiski ei saanud. Me lootsime seda saada piiril. See ametimees, kes meile viisat väljastas, küsis 400 dollarit ühekuise viisa eest. Pöörane hind! Muidugi proovisime ka midagi sellist talle öelda, kuid mina olin see, kes riiki siseneda tahtis, ja see tema oli see, kes sai hinna määrata. Miks ma küll kahtlen, et see raha tema taskutest kaugemale ei jõudnudki? Goma oli hoopis midagi muud kui Kilgali. Gomas puuduvad asfaltteed. Õigemini leidis üks väikene jupp kesklinnas, kus oli midagi sõidutee-sarnast. Inimesi tundus olevat veel rohkem ja ikka keset sõiduteed. Tänaval müüdi igat kraami värsket lihast diivaniteni. Autod ja mootorrattad (enamik neist olid taksod, millega sõit maksis pool dollarit) liikusid kuidas juhtus ja nii mitmes reas nagu vaja. Kui keegi koperdas ees või mõni inimene ületas teed, lasti lihtsalt signaali. Uberikud – poed ja elamud – olid Gomas palju kehvemad kui Kilgalis, kuigi Kongo on üks rikkamate maavaradega riike maailmas.

* Gomas on levinud koti- ja taskuvargad. Nendeks on enamasti lapsed, kuna neil pole suurt muud teha. Varastatakse nii kraami ja raha saamise eesmärgil kui ka igavusest. Alati peab endaga kandma kaasas koopiati passist. Raha ja telefoni tuleb hoida võimalikult ihu lähedal. Üksinda pole soovitatav kodust lahkuda, pimedas seda enam. Joomiseks kasutada ainult pudelivett või keedetud vett. Õhtul kanda võimalikult heledaid, parem lausa valgeid riideid, sest moskiitod armastavad tumedaid värve.

* Goma on üks hullemas seisus olevaid osi Kongo DV-st. Siin, nõ kesklinnas veidi eemal, asub telklaager, kus on olukord tõeliselt jube. Sinna sattudes tundsin ennast kui dokfilmis, mida olen Aafrika nälgivate ja kodutute inimeste kohta teinud teinud vaadanud. Kuid nüüd oli see reaalsus. Ma ise olin nende inimeste vahel ja nägin oma silmaga kogu seda vaesust. Inimestel on katkised riided seljas. Lastel võis näha, kuidas piss mööda jalgu alla jookseb. Mõne tüdruku kleit oli auguline ja selle all ei paistnud ole-

vat mingit aluspesu. Elamiseks on telgid või lip-lipi-peal stiilis ehitatud väikesed onnid. Kui me seal autoga sõitsime, jooksid lapsed meie autoga kaasa, hüppasid auto tagumiste kojameeste külge. Samuti lehvitasid, hõikasid teravusi või küsisid raha. Üks vanem naisterahvas virutas lahtise käega vastu auto kapotti ja ütles kohalikus keeles mõned sõnad. Samal ajal teeäärred olid täis naisi ja mehi, kes tegid süüa, söid, pesid pesu.

Midagi sellist pole ma veel kogenud. Seda oli raske taluda ja hiljem sellest üle saada. Vaatepilt oli täpselt see, kui keegi eurooplane pooleldi naljaga ütleb: „Sina viskad selle lihtsalt ära, kuid Aafrikas inimesed nälgivad.“ Hiljem kuulsin, et selline kerjamine ja haleda näo tegemine on rohkem *show* pärast. Et jätta võimalikult armetu mulje. Ometi ei saa unustada, et seal siiski on selliseid ka, kellel pole tõesti midagi ei süüa ega keha katmiseks.

* Veel on Gomas üks huvitav maja. See maja on ülevalt alla, läbi kahe korruse poolik. Maja esimene pool nagu oleks puudu. Täpselt nii, nagu maavärin ühe majaga teha võib. Allesjäänud osa on aga inimestest tühi. Selle maja lugu oli päris ennukuilmatu. Nimelt olid majaomanikul mingid probleemid riigijuhtidega. Ja see probleem ei lahenedudki, ning riigijuhid ütlesid: „Midamida? Sinu maja on meie maa peal!“ Saatsid siis kopamehed, kes pool majast maha võtsid. Nüüd seisab teine pool tühjalt, ja mure on lahendatud.

* Pulmaautod on kaunistatud värviliste paelte ja tütudega.

JANE SAKS: „Õpetaja-härra uuris ka mu päritoluma kohta, ja kui ütlesin Eesti, teadis ta esimese kohalikuna, et see asub ju Riia kõrval.“

Külalised on kaunites kleitides, tihti mitu naist samast riidest tehtud kleidis. Ja pulmas need kleidid või kostüümid ei ole euroopalikud ega ameerikalikud, nagu nad vabal ajal kannavad, vaid pulmariided on nende kohalikus stiilis, mis mulle väga meeldib ja mida isegi kanda tahaks. Mehed kannavad ülikondi. Nad näevad suurepäraseid välja. Pruutpaar on riietatud valgesse. Ka mehel on seljas valge ürp. Kui alguses neid kaugel nägin, vaatasin et – kaks pruuti. Tegelikult oli üks ikka mees. Ühes sellises pulmas oleks täitsa tore ja huvitav osaleda.

* Suundusime ülikooli poole. Paistis, et Christian [kohalik keelioskav koduabiline, sünd. 1979] polnud seal varem käinud ja oli seetõttu ka veidi närvis. Peatus võõraste poiste

juures ja küsis nende käest, kuhu me oma murega minema peaks. Christian oli mureliku näoga, tegi ettepaneku uuesti koju minna, ja kui ma keeldusin koju minemast, küsis, kas me ikka tõesti peame sinna minema. Peame, kallis, peame! See oli betoonist põrandaga maja. Katusel lehvis ribadeks kulunud Kongo lipp. Astusime majja sisse ja esimene uks, kuhu koputasime, tundus olevat õpetajate toa oma. See oli rahvastäis ja seina

ILU: Goma loodus on võrratu, vaatamata seal toime pandud jubedustele. Foto Jane Saks

ääres oli hunnik kaetud arvuteid. Christian rääkis nendega, kuid ei vaadanud kellelegi silma. Ma ei tea, mida nad seal täpselt rääkisid, kuid hääled muutusid valjemaks ja igaüks tahtis äkki sõna võtta. Christian-vaeseke hakkas juba uksest välja minema, kui minu juurde tuli mees, kes terve selle aja oli mobiiltelefoniga rääkinud, ja küsis arusaadavas inglise keeles, mida ma soovin. Rääkisin siis talle, ja ta ütles, et selles koolis ma ei saa

põhjustel on pidanud oma eelmistest elukohtadest lahkuma. Nad on vaesed ja nälgjas. WFP (ÜRO allorganisasioon *World Food Programme* – Maailma Toiduprogramm) on üks, kes neid söögiga aitab. Kuna mu võõrustaja Wolfram seal töötab, otsustas ta ühel laupäeval, kui oli teine päev toidujagamise alustada, sinna minna ja mind kaasa võtta. Pidime alguses ainult korra seal läbi sõitma. Toidujagamine toimub nimekirja alusel, ja see, kel on suurem pere, saab ka rohkem. Ühesõnaga, igast perest tuleb üks esindaja, kaasas anumad ja kotid, kuhu panna toiduained (oad, jahu, sool, õli). Jõudsime sinna, kui kogu trall polnud veel pihta hakanud. Nad olid seda juba eile alustanud, kuid ei saanud täna kohe jätkata, kuna eile pandud piirdepostid ja piirdenõõrid olid õõga ära varastatud. Keegi pidi nüüd sõitma linna ja kogu kraami uuesti muretsema. Siis oli vaja kaup laiali ja hunnikutesse laduda ning siis võis nimekirja ette võtta ja inimesi kaubale ligi lasta. Mina võtsin fotoka ja proovisin kõike jäädvustada. Olin alguses maruhäbelik ega teadnud, kui lähedale võin neile minna ja kas ikka tohin kõike pildistada. Kohalikele see pildistamine ei meeldinud. Mõni üksik oli, kes naeratas, ja siis ma ka tänasin teda. Enamasti keerasid nad pea ära või vaatasid minu poole altkulmu. Mul pole varem olnud kogemust pildistada abivajajaid. Ega mul erilisi fotograafikogemusi polegi. Teen seda lihtsalt hobi korras. Tegin, kuna see oli niivõrd huvitav. Esimene pool tundi olin küllalt häbelik ega teadnud, kui lähedale võin inimestele minna

esimesekohalikuna, et see asub ju Riia kõrval. Kooli kohta käivad aga jutud, et igaüks, kes maksab, ka lõpetab selle kooli. Kahjuks on aga nii, et koolist tulevad nüüdela diplomeeritud tudengid, kes ei oska isegi õigesti kirjutada. Seal pole vaja palju edasi mõelda, et enamik neist on töötud (Gomas on 94% inimestest töötud).

* Goma külje all elavad inimesed, kes erinevatel

ja mida üldse pildistada. Kuid selle tunnetuse saab kiiresti kätte.

Mida ma siis seal nägin? Inimesed võtsid järjekorda, kui nende perekonnanimi valjuhääldist kostis. Enamasti olid oma peret tulnud esindama naised, kellel olid vahel ka imikud linaga selja peale seotud. Paljudel ei olnud vajalikke ega vajalikus koguses anu-

maid, kuhu oma portsjon panna. Siis nad võtsid enda ümber ühe linaja panid näiteks oad sinna, või viskas keegi rahva hulga nende suunas mõne anuma. Mõni oli oma peret esindama saatnud 8-aastase poisi, mis muidugi oli WFP tegelastele vastuvõtmatu, hakkaski selle ümber kemplemine. Naised, kellel oli selja peal väike beebi, ei pidanud millekski vajadusel titale tiss suhu pista ja siis teda toita keset toidujagamist. Kohalikud aga ka petsid seal üksteist. Näiteks panid mõned mammad salaja ube seeliku alla linna sisse, ja kui see teistele teada sai, hakkasid nad omavahel hirmsal häälel öändama, ja petjad pidid oad tagasi panema. Või siis näiteks: see, kes jahu jagas, proovis ikka oma tuttavatele suuremaid portse panna.

* Täiesti juhuslikult möödusin koolist, kus on koos lasteaid ja algkool. Otsustasin sisse minna ja ennast tutvustada, kuna selleks, et Gomasse tõesti pikemaks ajaks jääda, vajasin ma tööd. Puhtalt õhust ja armastusest ei ela meist keegi kuigi kaua.

Kas teadsid, et

kõrvuti asetseb kaks Kongo-nimelist riiki: Kongo Demokraatlik Vabariik (KDV) ja Kongo Vabariik (KV). Praeguse KDV ala sai 1885. aastal Belgia kuninga Leopold II eraomandiks, mille pealt riigipea teenis tohtu varanduse, orjastades kongolased oma kummitööstusse. 1908–1960 oli selle riigi nimeks Belgia Kongo ning Belgia valitsuse all arenes riik märgatavalt nii sotsiaalselt kui ka majanduslikult. 1960. aastal võitis parlamendivalimised rahvuslik liikumine ning KDV iseseisvus. Esimeseks peaministriks sai Patrice Lumumba. Peagi puhkes aga äge võimuvõitlus ja riik lõhestus. 1965. a sai valitsejaks Mobutu. 1971–1997 kandis riik nime *Zaire*. Aastatel 1996–2009 vaevles riik kodusõdades, milles hukkus otseselt või kaudselt 5,4 miljonit inimest. Hetkel elab KDV-s umbes 75,5 miljonit inimest ning riigi tohtu põllumajanduslik ja kaevanduslik potentsiaal on jäänud kasutamata.

KV sai Prantsusmaa kolooniaks 1880. aastal. Pealinn Brazzaville oli 1940–1943 natside okupatsiooni ajal vaba Prantsusmaa sümbolne pealinn. 1960. aastal riik iseseisvus ning viis aastat hiljem hakati looma suhteid kommunistlike riikidega. 1979. aastal valiti presidendiks Sassou Nguesso, kes juhtis riiki 1992. aastani. 1997. aastal sai Nguesso pärast lühikest kodusõda uuesti presidendiks ning hoiab seda ametit tänini, vaatamata korruptsioonisüüdistustele ning etteheidetele diktaatorliku juhtimisstiili pärast. **Kn**

Astusin siis kõrge metalliaiga piiratud alale, mis oli täis koolivormis lapsi. Pöördusin esimese täiskasvanu poole, kes ei olnud lapsevanem, ja tutvustasin ennast. Ma pole iial enne sellisel viisil tööd otsinud, kuid nüüd näen, et see võib teinekord olla ainus viis, et midagi saada ja oma soov täide viia. Et ennast kuuldavaks ja nähtavaks teha.

Kahjuks see härra, kelle poole pöördusin, ei rääkinud inglise keelt, kuid kohe oli varnast võtta teine meesterahvas, kes rääkis inglise keelt. Ma rääkisin talle oma loo ja esimene vastus oli kohe, et „ei, meil on kõik kohad täis“. Kuid hiljem siiski paluti mul tagasi tulla ja ühineda lasteaiaklassiga ning vaadata, kuidas õpetaja nendega töötab. Olin nõus ja lubasin järgmine päev taas tulla.

Jõudsin lasteaeda veidi enne kaheksat hommikul ja mind tutvustati kasvatajatele (nüüd ka Eesti mõistes – õpetajatele). Lapsed olid ka kenasti kooliõuel ja mängisid või ajasid omavahel juttu. Kasvatajaid oli kolm. Kakstõttasid päris pisikestega (alates 2. eluaastast) ja mina liitusin õpetajaga, kellel olid vanemad lapsed (vanuses 4–6, kui silma järgi pakuks). Kui kell sai 8, rivistati lapsed vile peale üles. See tähendab seda, et üks mees vilistas vilega ja lapsed joonduisid üksteise seljataha nii, et ühes rivis olid poisid, teises tüdrukud. Lasteaiälapsed jäid oma õpetaja juurde, kuid kui algas vile järgi „võimlemine“, tegid nad kaasa. Seejärel lauldi Kongo hümnit.

* Ma usun, et tasa ja targu on võimalik Gomas hea tahtmise juures endale tegevust leida küll. Kuidas aga päris töõga on, seda ma ei tea. Ja võib-olla ei saagi teada. Kuid maigu olen suhu saanud sellest, kuidas Kongs elatakse.

See on kogemus, mida vähesel õnnestub läbi teha. Võib öelda, et mul on kahju, et see aeg siin lühikeseks jäi, kuid parem on siiski lahkuda positiivsemate tunnetega.

Tallinn 10130
Toom-Rüütli 3/5
www.kesknadal.ee

Õigluseks on võimalusi siiski olemas

Opositsioonis olevad vasakjõud on Eestis pikka aega olnud valitsuskoalitsioonist tegelikult populaarsemad ega tohiks jätta kasutamata võimalust luua vasakliitu. Tuleks unustada isiklikud antipaatiad ja rõhutada maailmavaate ühtsust. „Valged“ jõud on teinud kõikvõimalikku ja -võimatut selle nurjamiseks. Selleks sokutati Sotsiaaldemokraatlikku Parteisse T. H. Ilves nagu käomuna võõrasse linnuessa. Ta ei kõlba isegi härrasotsiks; Ameerikas oleks ta vabariiklane, mitte demokraat. SDE on aga T.H.I. pantvang – lahti ka temast ei saa: ehkki kägu, aga ikkagi nagu oma...

E-valimised peaksid toimuma kõigi suuremate erakondade kontrolli all nagu pabersedelitega hääletamisedki. Praegu on hääletamisprogrammi koostamine, hääletamise teostamine, valimistulemuste kontrollimine ja kokkuvõtmine ning hääletamisandmestiku kiire hävitamine usaldatud ühe ja sama kahtlase IT-grupeeringu kätte. See on samahea kui seapõrna pealt ilma enustada! Hääletamisprogrammi on võimalik koostada ettekaalutud koefitsiendiga eeldatava/soovitava võitja kasuks. Ka on võimalik korraldada hääletamist töökohtadel tööandja kontrolli all, hooldekodudes hoolealuste ID-kaartidega jne. Samuti on hääleostmine nüüd hulga lihtsamaks tehtud – kui varem saadeti äraostetud valija hääletuskabiini mobiiliga, et täidetud valimisedelit pildistada, siis nüüd hääletab ta hääleostja silme all arvutis.

Reformierakonna (RE) võimulepääs ka Tallinnas kutuks esile RE diktatuuri. Praegune Tallinna TV, kustkaudu tehakse vastupropagandat, on sama oluline nagu olid Vabaduse Raadio või Ameerika Hääle brežnevlikus N. Liidus.

RE-lt ainuvõimu võtmine Eesti Pangas on juba toonud esile hulga tumeda asjalugusid. Neid asutusi on aga veel küll, kus RE on praktiliselt ainuvalitseja.

Eerik-Niiles Kross jõudis lõpuks samadele järeldustele Eesti–Vene piiri suhtes kui Edgar Savisaar 22 aasta eest. Vahepealne aeg kulus Krossil ja teistel isehakanud isamaalastel Savisaare ja seega ka enda praeguste seisukohtade materdamisele. Arvata võib, et 22 aasta pärast jõuab ta linnapeakandidaadina samale tasemele kui Savisaar praegu.

A. Lepp, Tallinn

Seks ehituses ja poliitikas

Kommentaare 3. juuli Kesknädalas ilmunud lugejakirjale „Kuidas tekib ja kustub koduma-armastus?“

inimene 2013-07-05 10:17

Praegu on moes kirjutada seksist. [...] Ikka ja jälle kõik on niiiii seksikas. Hiljuti keegi peen daam, vaadates üht maja, ütles, et see maja on niiiii seksikas. Osa inimesi ei räägi just palju seksikusest. Need on meie uusrikkad. Nende naised on uih ja aih, kuid nemad ise peavad seksikaks meie kodumaad ja tõm-

bavad seda kuidas saab. Uskuge, meie riigist on kaduma läinud riigi mitme aastaeelarve jagu raha. Eesti Pank on töötanud teatud grupi taskuna. Brüsseli rahad igasugustel teede ehitustel on suures osas kadunud. Ehitamise kvaliteet on ikka madal. Tööliste teenistus võrreldes Brüsseli töölisedega jäätiseraha. Asfalt sulab, uutest teedest augud. Mõttetu viaduktide ehitused. See on juba kurat teab mis. Mäo teerist, Haljala teerist, nüüd Ida-Virumaal jne. Igasugused ringteed jne. Kas Euroopa Liit ei

saadagi seda mõttetut tegevust ja rahade magama panemist kedagi kontrollima? Siin ei ole kaksipidi arvamist. Haljala risti kõrval on vaba maa, põllud. Praegune elanike arv väike ja viadukti vajadus rohkem kui küsitav nagu kõikjal. Perspektiiv aga on. Sinna, põllumaadele saaks ehitada uue Tallinna, ja siis seda risti on vaja. Selleks ajaks on aga ehitist lagunenu nagu ka lagunenu meie äbarikust [võidu]rist, mis pidi kestma vähemalt sada aastat. Kõik üks raiskamine.

to INIMENE 2013-07-05 10:40

Vägagi õiged tähelepanekud. Riigil on palju raha. Küsimus ongi ainult selles, kuidas ja kes seda raha jaotab? Mis seksi puutub, siis sellega tahetakse rahva tähelepanu kõrvale pöörata meie mafioosode rahvavastastest tegudest. Nii see Ülemiste järve suplubasseiniks muutmine, siis see Ojulandi saaga jne. Sellele liimile on ju viimasel ajal läinud ka [...]...

Absurditeater...

Sihukese nime on ära teeninud Riigikogu oma viimase „pärliga“ – põhikooli ja gümnaasiumi seadusega, mille Vabariigi President 3. juulil välja kuulutas. See seadus sätestab, et gümnaasiumi lõputunnistus tuleb anda ka õppurile, kes on sooritanud riigieksamit vähemalt hindele „nõrk“.

Ilmselt on valitsusringkondades olukord selline, et terve mõistusega inimesi tuleb hakata tikutulega otsima. Seda tõendab üha enam ka Ansipi valitsuse tegevus. Kui valitsuskoalitsioonis oleks veidigi oma peaga mõtlejaid, siis selline äbardseadus poleks ilma valgust näinud. Esmajoones puudub see väide Riigikogus olevaid IRL-i ja Reformierakonna deputaate.

See, et gümnaasiumi lõputunnistuse võib saada peaaegu olematute teadmiste eest, on nonsens, mis annab ühtlasi teada, et järelkasvav põlvkond ei tohigi omada paremaid teadmisi kui praegune Ansipi noortevalitsus, sest neist noortest võib kujuneda oht Ansipi valitsuse võimulpüümiseks. Kuna president on valitsuse armust ametis, siis polnud tal teist teed, kui seaduseäbarik välja kuulutada.

Elmar Hollmann, Kärdla

„Platsipuhastust“ pole vaja!

Aastaid tagasi [27.02.2008 – Toim.] avaldasin Kesknädalas pikema kirjutise, et Eesti edulugu pole olemaski. Missugused vihased ja mõnitavad kommentaarid sellele järgnesid! Juba siis ei pidanud olema majandusteadlane, et Eesti olematut edulugu (õigemini – arengut vales suunas) märgata.

Oli väga meeldiv lugeda 3. juuli Kesknädalast, et ka väga targad poliitikud, ajakirjanikud, majandusmehed jt mõtleavad inimesed üksmeelselt näevad paljuleidatut Eesti edulugu tõelise eduloo vastandina. Läheneva krahina. Tohtu meediapettusena. Paremvalitsuste suutmatusena Eesti riiki valitseda nii, et rahvas tunnetaks majanduslikku edukust, inimväärse elu süvenemist. Praegu rahvast pageb paanikas, paljuarvilisemalt kui sõjaajal, lähenenud Nõukogude vägede eest põgenedes.

On suurepärase, et Konservatiivne Rahvaerakond on saanud nägijaks Eesti praeguse riigisüsteemi suhtes. Nägijaks, kes on ka ise süüdi kuklasse hingavas majandus-demograafilises ja maaelu kollapsis.

Hr. Mart Helme üleskutse uuele „platsipuhastusele“ on aga küll liiast. Sisuliselt paremerakondade valitsus toimetabki nüüd ise viimast ja lõplikku „platsi puhastamist“ eestlastest, et „väärstada“ Eestimaad – lõplikuks mahamüügiks börsihinnaga. Eestimaa maksaks „puhta platsina“ palju rohkem kui siiajäädud vanakeste, invaliidide, joodikute, töötute, tööpõlgurite ja tööstusvaremetega. Ainult pimedad võiksid kaasa aidata uuele „platsipuhastusele“. Hr. Helme on ära unustanud, et praegune EV sai võimalikuks mitte tänu „platsi puhtaks löömise“ loosungile 90-ndate aastate alguses, vaid Isemajandava Eesti (IME) loosungile.

IME elluviimine oleks EV tingimustes jätkanud ENSV ajal toimunud pidevat rahva heaolu kasvu. Ainult IME põhimõtete realiseerimine annaks lootust Eestimaa ja eesti rahvuse päästmiseks. Kui eestusel veel selleks uut jõudu jätkuks...

Ülo Palover, pensionärist talupidaja
Võrumaalt Lasva vallast

Enam sallivust!

Kesknädala kommentaare lugedes ei leia ühtegi teemat, mille ümber eestlased ei kakleks, üksteist ei solvaks ega laimaks. Mida me siis oma riigijuhtidelt, erakondadelt, riigikogult ja valitsuselt muud ootame? Nad ju samasugused eestlased, kes kulutavad oma aja enamasti omavaheliste ilikumiste, väljamõeldiste levitamise jne peale, kuid seda juba rahva rahade eest. Nad ostavad endile võimalusi peavoolumeedia kanalites ikka kellelegi ärapanemiseks. Üksnes Kesknädal ja

Nõmme Raadio pole senini veel äraostetavad, rahvast reetvad infojagajad. Kuid leidub anonüümikuid, kes neid laimavad ja solvavad. Me peaksime oma meelsust rohkem taltsutama ja sellel väikesel maalapil ühte hoidma. Peame olema ausamad, sallivamad üksteise vastu, asju lahendama riidudeta ja vastastikuste vaenudeta. Olgu siis Riigikogus või kohalikes volikogudes.

Jaak, kommentaarilugeja

Toimetulekul on iseärasusi

Meie toimetulekul on nii ühine kui ka üksik. Kui keegi meist ei saa hakkama, siis võib oletada, et see õnnetu pole suuremat asi töötegija, ettevõtlikkusest rääkimata. Kui neid viletsaid tekib palju, kujuneb kahtlus, et ühiskond ise pole suurem asi. Pakutavaks väljapääsuks on tavaliselt süüdlase otsimine – ja probleem lahenebki, jääb ainult veel talle ära panna, nagu õpetas Karl Marx.

Kui mõlgutaks ärapanemise kui probleemi lahendamise toimingut ebasobivusest, et mitte öelda – inimlikust tobedusest?

Tööaeg ja selle konserveerimine

Aeg liigub iseenesest, aga sealjuures on kaks võimalust: kas kasutad või ei kasuta aega töötamiseks. Kui lähed koidu ajal usinalt tööle, on jälle erinevad võimalused: kas tasustad teiste tööaega või

tasustad ennast. Teistega oleme suht kokkuhoidlikud – maksame nii vähe kui võimalik. Endale (üldjoontes) maksame niipalju kui ikkagi on võimalik. Viimasel juhul on omandiga laias laastus kaks võimalust: kas investeerid (tootmisesse, teenindusse) või paned hoiule?

Viimane pole kuigi hea variant, sest hoiulepandud raha on saadud mingi kauba, näiteks oma tööjõu müügist. Enamikel juhtudel on toodetud materjali vaja jätkuvas tootmistsükliks. Töötasuna on hoiulepandud summa paratamatult jätkumas toote müügihinnas. Seega säiliva raha ulatuses oleme vähendanud ringluses olevat raha kogust. Kaup on selle hinnaga, milles sisaldub ka hoiulepandud raha, ilmunud turule ja jääb sinna seisma. Probleemi lahendamiseks ulatavad abistava käe pankurid, kuid siin on lisaks õnnestumisvõimalustele palju ebavõimalusi.

Esiteks, abi on lühiajaline ja raha tuleb hiljem tagastada ning siis juba enamas koguses. Teiseks, laenu ringlusesse lülitunud vääringust õnnestub kindlasti kellelgi kolmandal isikul midagi tallele panna, ja raha tagastamisega ei saa laenaja enam objektiivsetel põhjustel hakkama, sest *summa summarum* on tagastamiseks ette nähtud ja ringluses olev rahamass aja jooksul jällegi uute hoiustajate toimetuste tõttu vähenenud. Tulemuseks on turule tulevate kaupade seiskumine ja objektiivne võimatus laenatud raha tagastada.

Kirvehind

Ärapanev mõtteviis lahendab kaupade üleproduktiooni sõdade abil – mida maailmsem, seda tulemuslikum. Hävitatakse toodetud kaup ja ehitatud kinnisvara, ning saab jälle nullist alustada. Teiseks on võimalus inimeste ja ettevõtete poolt säilitatavat raha lülitada

ringlusesse, hävitades omaniku või vangistades (koos vara konfiskeerimisega) raha omanikud. Praktikas kasutusel olevad variandid põhiliselt jagunevad sihtotstarbelisteks (riiklikud või klassivaenulikud) ja emotsionaalseteks ehk terroristlikeks. Oluline tähelepanek ärapanemise kahjuks: selline tegevus ei tooda midagi jätkusuutlikku, sest relvad, laskemoon, kinnipidamisasutused jne on rohkem lõpusuutlik tootmisharu.

Kokkuvõtte

Meie poliitikute poolt on masu puhul rohkem tunnistust leidnud üldine raha kokkuvõtte. Sellel on mõningad positiivsed omadused, sest laenatud raha abil lükkame küll oma kaubatarbimise seiskumist edasi, kuid suurendame aja möödudes jällegi hoiuleolevat rahasummat. Laenu eest tuli ju tasuda.

Kokkuvõtte idee reklaamimise

puhul on vajalik, et kujunevast situatsioonist ei peaks kogu lugu välja rääkima. Oma kaupade ja teenuste tarbimise vähendamine oludes, kus üksiktootja juba on pankrotihaldurite poolt turult kõrvaldatud, kindlustab ka teiste tootjatele ja investoritele rahalise kahjumi. Sellega sunnime suurema hulga ettevõtjaid talletatud raha pangast (et mitte öelda – sukasaarest) välja tooma. See sundimine läheb rahvale ja riigile küllaltki kulukaks. Näiteks Kreenholmi Manufaktuuri taastamine võib osutuda kümnekonna aasta pärast väga kulukaks, isegi võimatuks.

Võimalikud lahendused

Selleks, et raharingluse vindumine masu ajal tootmisvõimsusi ei likvideeriks, oskustöölised koos oma vilumusega välismaale ei põgeneks, lapsed sirguksid kodumaal ja raken-

duksid siinsel tööborsil, tuleks eelmainitud sunnivahend asendada ajakohasemaga. Sealjuures polegi vaja midagi enneolematut välja mõelda. Näiteks meie TV-3 saates „Sinu nägu kõlab tuttavalt“ võitja sai auhinnaks võimaluse otsustada, kus saadud raha kasutada. Kui riik koos oma allasutustega koostab igal aastal veel mitte sisse tulnud raha kasutamise kohta plaani, mida nimetatakse aastaearveks, siis samuti võiks nõuda suuremate rahakoguste ringlusest kõrvaldatelt eelarvet selle kohta, kuhu nad oma talletatud rahale rakendust planeerivad. Ajavahemik ilmselt hakkab olema rakenduse iseloomust, kuid põhimõtteliselt on omanikul mingi võimalus jätkuvalt oma raha kasutamises kaasa mõelda ja otsustada.

Ants Lahe

Nuriseadus sunnib õpetajad taas streikima

20. juunil Riigikogus koalitsiooni hääletage läbi surutud põhikooli ja gümnaasiumi seadust, mille president Toomas Hendrik Ilves juba 3. juulil välja kuulutas, on paljud hariduseluga kursis olejad hinnanud võhiklikuks ja tegeliku koolielu seisukohast täiesti kõlbmatuks.

ENDEL RIHVK vaatleja

Sellesse seadusesse võetud mitmete absurdimaiguliste punktide hulgast väärivad enim tähelepanu kolm, mis otseselt pööravad pea peale õpetajate töö tasustamise põhimõtted. Püüan neid punkte analüüsida erapooletu vaatlejana, keda olukord isiklikult enam ei puuduta, kuid kes on koolis toimuvat pikka aega ise vahetult kogunud.

arvu tunde, siis rikutakse võrdse kohtlemise printsiipi. See tekitab palju pakku verd ning võib viia nii mõnegi õpetaja töölt lahkumiseni. Kui aga igas koolis hakkab direktor kehtestama omi koormusnorme, pole olukord põrmugi parem. Seetõttu on tuline õigus Prantsuse Lütseumi direktoril Lauri Leesil, kes 21. juuni Pealinnas kirjutab, et tema tahaks olla direktor-pedagoog, mitte aga direktor-raamatupidaja. Kui soovitakse koolide

Ametijärk kui motivaator

Igaüks meist on koolis käies antavad tunnind on tasemelt erinevad. Õpetamise kvaliteet tõuseb aastatega lisandunud töökogemuste toel, aga veelgi suuremal määral pideva enesetäiendamise läbi. Seda tõusu pole küll võimalik mõõta ülitäpsete mõõdikutega, kuid seni kehtinud kvalifikatsiooni- ehk ametijärkude süsteemis püüti võimalikke mõjutegureid objektiivselt hinnata, ja enam-vähem see ka õnnestus. Kuna iga ametijärk oli seotud kindla palga-tõusuga, siis osutus see õpetajatele lisastiimuliks, et järgmisele astmele pürgida ja selleks ette nähtud nõudeid täita.

Oluline roll on selle juures kvalifikatsiooni tõstmine kursustel. Kui ammustel aegadel tagasid kõigi õpetajate kvalifikatsiooni tõusu kursused, mida alul korraldas Õpetajate Täiendusinstituut ja hiljem Tallinna Pedagoogika-ülikooli täiendusteaduskond, siis tänaseks on see süsteem likvideeritud ja õpetajatel endil tuleb leida sobivad võimalusi. Kui seni olid koolide palgafondile lisatud selletarvis ka teatud rahalised vahendid, siis tulevikus tõenäoliselt muutuvad nende puudumisel õpetajate täiend-õppe võimalused nullilähedaseks.

Vanemõpetaja ja õpetajametoodiku staatuse kaotamine halvendab tunduvalt kogu haridussüsteemi toimimist. Olid ju neid ametijärke taotlejad või omavad õpetajad vajalikud ka üliõpilastele, kelle pedagoogilist praktikad nad juhendasid ja bakalaureusetöid retsenseerisid, või kui nad osalesid magistri-õpingute käigus tehtavates uurimistöodes. Ka ei motiveeri uus olukord oskusainete õpetajaid õpilasi ette valmistama osalemiseks konkurssidel, spordivõistlustel ja õpilastööde näitustel. Suur lünk tekib uute õppematerjalide koostamisse, sest pelgalt kirjastustest saadava sümbolse honorari eest ei vaevu ükski õpetaja sellist rasket tööd ette võtma.

Mille nimel lammutati hästi toimiv süsteem ja tekitati selline segadus? Seda pole raske ära arvata. Kuigi koolide rahastamine jäeti esialgu (koalitsioonisest erimeelsuste tõttu!) vastsest seadusest välja, siis ilmselt kummitab oht, et lõpuks eraldatavatest summast (seda tuleb teha niikuinii!) ei jätku kõigile õpetajatele lubatud palgatõusuks senikehtinud ametijärkude ja lisatasude korral.

Nüüd tahetakse kogu vastutus niisuguse olukorra eest lükata koolide kaela, tehse kõlavaid sõnu koolide iseseisvuse suurendamisest. Julgen ennustada, et see saab viia ainult õpetajate streikideni, koos kõigi võimalike tagajärgedega. Uuel valitsusel tuleks kibekähku asuda selle nuriseaduse ümbertegemisele.

Foto Indrek Veiserik

MÕÖT TÄIS: 7. märtsil 2012 avaldasid õpetajad Vabaduse väljakul meelt. IRL ja Reform on haridusvaldkonna probleeme süvendanud veelgi. Uus õpetajate streik ootab ilmselt ees eeloleval sügisel-talvel.

Õpetaja tööaeg ja normkoormus

Koolis töötavatele inimestele on täiesti enesestmõistetav, et õpetaja töö koosneb mitmetest tegevustest, mille vahel on üks oluline erinevus. Kui töö planeerimine, õppetundide ettevalmistamine, õppevahendite korratamine, õpilaste kirjakeelse tööde läbivaatamine ja hindamine jne on tegevused, mille sooritamise aja ja koha saab õpetaja ise valida, siis õppetundide andmine toimub vastavalt kindlaksmääratud tunniplaanile ning on muude töödega võrreldes kõige intensiivsem ja suurt pingutust nõudev. Seetõttu oligi seni reglementeeritud lisaks üldtööajale (35 tundi nädalas) eraldi tundide andmise koormusnorm (18–24 tundi nädalas, olenevalt kooliastmest). Sellest normist lähtuvalt on senini arvestatud ka iga konkreetse õpetaja palka. Pole ju kõigile õpetajatele koolis võimalik kindlustada täpselt normile vastavat koormust, sest mõnes aines ei pruugi olla piisavalt tunde, teises on neid rohkem, kui ühe õpetaja koormus ette näeb, kuid kahele õpetajale ka ei jätku. Nii ongi üpris tavaline, et osa õpetajaid töötab alakoormusega, teistel on aga lisakoormus. Õpetaja palka arvutades jagati seni tema astmepalk kuu koormusnormiga ja saadud summa korrutati tegeliku tundide arvuga. Nii võis iga õpetaja juba enne õppeaasta algust ka ise oma palga välja arvutada.

Uus kord, kus tundide andmise normi ei fikseerita, muudab õpetaja jaoks kõik määramatuks. Kui ühe ja sama palga eest peavad õpetajad andma erineva

tööd hõlbustada, siis võinuks hoopis seaduses fikseerida iga kooliastme ja ametijärku jaoks õpetaja poolt antava tunni eest makstava töötasu määra.

Klassijuhatamine pole hõlbust töö

Läbi aegade on koolides igale klassile olnud määratud selles klassis tunde andvate õpetajate hulgast klassijuhataja, kes peab end kurssi viima kõigi õpilaste probleemidega ja ühtlasi täitma nii psühholoogi ja suhtekorraldaja kui ka sotsiaaltöötaja rolli. Seejuures tuleb tal ka suhelda lastevanematega ja vajadusel külastada õpilaste kodusid. Selle küllalt mahuka töö eest on senini makstud pisikest lisatasu, mis kulunud aega ja vaeva mõistagi ei korva, kuid oli niru palga juures väikeseks abiks ometi.

Uues seaduses klassijuhataja rolli isegi ei mainita, rääkimata selle töö eest tasu maksmisest. Niisiis peaks seadusekoostajate arvates klassi juhatamine vist kuuluma tunnivalise tööaja sisse. Paraku pole seda koormust võimalik jagada õpetajate vahel võrdselt ega ühetaoliselt; enamikus koolides pole klassi-komplektide arv võrdne õpetajate arvuga. Samuti on suuresti erinevad õpetajate tunnikoormused. Pealegi on enamiku õpetajate hinnangul juba praegu tunnivaliste lisategevuste maht tunduvalt suurem kui 35 tundi, ulatudes mõnel juhul kuni 50 tunnini.

Klassijuhatamine kui väga vajaliku töö tähelepanuta jätmise tekitab koolides segadust ja lisapingeid ning seega tunduvalt vähendab kasvatus- ja efektiivsust.

TALLINNA TV 15. – 21. juuli

ESMASPÄEV, 15.07

08:00 TÄNA. Nädala kokkuvõte*
09:00 Aleksei Turovski lood*
09:30 Linnaosa lood*
10:00 TÄNA. Nädala kokkuvõte*
11:00 Kivi sahka. Muinasajast meisterkündjateni*
11:30 Pühapäevatee*
12:30 Vintskapist soklini*
13:00 Luubi all*
13:25 Kultuurimeetri arhiivist. KUMU aiad*
13:55 Issi väikesed tüdrukud*
15:35 Info TV
17:30 Kultuurimeetri arhiivist. KUMU aiad*
18:00 TÄNA. Uudised
18:15 Draamaseriaal. Keelatud armastus. Otse südamesse 131/142
19:00 TÄNA. Uudised
19:15 Draamaseriaal. Armuleek 130/304
20:00 TÄNA. Lühiuudised
20:05 OTSE: Suvemiks
21:00 TÄNA. Uudised
21:15 Jäljed*
21:45 Ameerika eestlased, vol 2*
22:15 Nava Lava 2011. Väike kange mulgi naine
23:45 TÄNA. Uudised*
00:00 Suvemiks*
00:55 Draamaseriaal. Armuleek 130/304*
01:40 TÄNA. Uudised*
01:55 Jäljed*
02:25 Ameerika eestlased, vol 2, 5/13*
02:55 Info TV

TEISIPÄEV, 16.07

08:00 TÄNA. Uudised*
08:15 Suvemiks*
09:10 Draamaseriaal. Armuleek 130/304*
09:55 TÄNA. Uudised*
10:10 Draamaseriaal. Keelatud armastus. Otse südamesse 131/142*
10:55 TÄNA. Uudised
11:25 Suvemiks*
12:20 Maatriks*
13:05 Nava Lava 2011. Väike kange mulgi naine*
14:35 Info TV
17:30 Jäljed*
18:00 TÄNA. Uudised
18:15 Draamaseriaal. Keelatud armastus. Otse südamesse 132/142
19:00 TÄNA. Uudised
19:15 Draamaseriaal. Armuleek 131/304
20:00 TÄNA. Lühiuudised
20:05 OTSE: Suvemiks
21:00 TÄNA. Uudised
21:15 Mõtlemis taas*
22:15 Riisi rapsoodia (Hongkong, Austraalia 2004)
00:05 TÄNA. Uudised*
00:20 Suvemiks*
01:15 Draamaseriaal. Armuleek*
02:00 TÄNA. Uudised*
02:15 Mõtlemis taas*
03:15 Info TV

KOLMAPÄEV, 17.07

08:00 TÄNA. Uudised*
08:15 Suvemiks*
09:10 Draamaseriaal. Armuleek 131/304*
09:55 TÄNA. Uudised*
10:10 Draamaseriaal. Keelatud armastus. Otse südamesse 132/142*
10:55 Pärast tunde*
11:25 Suvemiks*
12:20 Mõtlemis taas*
13:20 Riisi rapsoodia (Hongkong, Austraalia 2004)*
15:10 Info TV
17:30 Pärast tunde*
18:00 TÄNA. Uudised

18:15 Draamaseriaal. Keelatud armastus. Otse südamesse 133/142
19:00 TÄNA. Uudised
19:15 Draamaseriaal. Armuleek 132/304
20:00 TÄNA. Lühiuudised
20:05 OTSE: Suvemiks
21:00 TÄNA. Uudised
21:15 Heeroldi jutud. Mustpeade maja*
21:45 RMK Kõrvemaa triatlon 2013
22:15 Nava Lava 2009: Rauksi talu lugu
23:35 Mina, tallinlane*
00:05 TÄNA. Uudised*
00:20 Suvemiks*
01:15 Draamaseriaal. Armuleek 132/304*
02:00 TÄNA. Uudised*
02:15 Heeroldi jutud. Mustpeade maja*
02:45 RMK Kõrvemaa triatlon 2013*
03:15 Info TV

NELJAPÄEV, 18.07

08:00 TÄNA. Uudised*
08:15 Suvemiks*
09:10 Draamaseriaal. Armuleek 132/304*
09:55 TÄNA. Uudised*
10:10 Draamaseriaal. Keelatud armastus. Otse südamesse 133/142*
10:55 Heeroldi jutud. Mustpeade maja*
11:25 Suvemiks*
12:20 RMK Kõrvemaa triatlon 2013*
12:50 Nava Lava 2009: Rauksi talu lugu*
14:10 Mina, tallinlane*
14:40 Info TV
17:30 RMK Kõrvemaa triatlon 2013*
18:00 TÄNA. Uudised
18:15 Draamaseriaal. Keelatud armastus. Otse südamesse 133/304
20:00 TÄNA. Lühiuudised
20:05 OTSE: Suvemiks
21:00 TÄNA. Uudised
21:15 Dokumentaalfilm. Sinine Kõrb
22:15 Pillimeeste klubi*
23:15 Ühistegevuse pooltund*
23:40 Vaba mõtte klubi*
00:40 TÄNA. Uudised*
00:55 Suvemiks*
01:50 Draamaseriaal. Armuleek*
02:35 TÄNA. Uudised*
02:50 Info TV

REEDE, 19.07

08:00 TÄNA. Uudised*
08:15 Suvemiks*
09:10 Draamaseriaal. Armuleek 133/304*
09:55 TÄNA. Uudised*
10:10 Draamaseriaal. Keelatud armastus. Otse südamesse 134/142*
10:55 Ühistegevuse pooltund*
11:20 Suvemiks*
12:15 Dokumentaalfilm. Sinine Kõrb*
13:15 Pillimeeste klubi*
14:15 Vaba mõtte klubi*
15:15 Info TV
17:35 Ühistegevuse pooltund*
18:00 TÄNA. Uudised
18:15 Draamaseriaal. Keelatud armastus. Otse südamesse 134/142*
19:00 TÄNA. Uudised
19:15 Draamaseriaal. Armuleek 134/304
20:00 TÄNA. Lühiuudised
20:05 OTSE: Suvemiks
21:00 TÄNA. Uudised
21:15 Kas tohib?*21:45 Inimese mõõde*

22:15 Paani labürint (Mehhiko, Hispaania, 2006)
23:55 Tallinlase tarbeks*
00:20 Valgust!*
00:50 TÄNA. Uudised*
01:05 Suvemiks*
02:00 Draamaseriaal. Armuleek 134/304*
02:45 TÄNA. Uudised*
03:00 Inimese mõõde*
03:30 Tallinlase tarbeks*
03:55 Info TV

LAUPÄEV, 20.07

08:00 TÄNA. Uudised*
08:15 Suvemiks*
09:10 Draamaseriaal. Armuleek 134/304*
09:55 TÄNA. Uudised*
10:10 Draamaseriaal. Keelatud armastus. Otse südamesse 135/142*
10:55 Ameerika eestlased, vol 2, 6/13*
11:25 Suvemiks*
12:20 Terve tervis*
12:50 Tallinlase tarbeks*
13:15 Linnaosa lood*
13:45 Elu peeglis*
14:15 Mina, tallinlane*
14:45 Info TV
16:30 Inimese mõõde*
17:00 Kas tohib?*17:30 Terve tervis*
18:00 Hõimurahvadok. Püha mägi
18:30 Aleksei Turovski lood*
19:00 Kümnevõistlus 11/27
19:30 Golf. Seenoride EM 2013*
20:00 TÄNA. Uudised
20:15 Põnevusseriaal. Arne Dahli "Koo mäeharjale mingem"
21:45 Augustibluus 2012. Ladies in Blues
22:50 Maatriks +*
23:20 Linnaosa lood*
23:50 TÄNA. Uudised*
00:05 Elu peeglis*
00:35 Kas tohib?*01:05 Hõimurahvadok. Püha mägi*
01:35 Aleksei Turovski lood*
02:05 Golf. Seenoride EM 2013*
02:35 Augustibluus 2012. Ladies in Blues*
03:40 Info TV

PÜHAPÄEV, 21.07

08:00 TÄNA. Uudised*
08:15 TeTeVeke. Multifilmid*
08:30 Aleksei Turovski lood*
09:00 Golf. Seenoride EM 2013*
09:30 Luubi all*
09:55 Teeme ise*
10:20 Pillimeeste klubi*
11:20 Kas tohib?*11:50 Pühapäevatee*
12:50 Põnevusseriaal. Arne Dahli "Koo mäeharjale mingem" 1/2*
14:20 Maatriks +*
14:50 Info TV
16:00 Loodusetark 13/22
16:45 Loodusetark 14/22
17:30 Valgust!*
18:00 Elu peeglis*
18:30 Vintskapist soklini*
19:00 Kümnevõistlus 12/27
19:30 Kultuurimeetri arhiivist. Dodin Kuldsel maskil
20:00 TÄNA. Nädala kokkuvõte
21:00 Nava Lava 2011. Luuleetendus. Sõja laul
21:55 Jazziohtu. Lembit Saarsalu TAFF klubis 1/2
22:40 Terve tervis*
23:10 TÄNA. Nädala kokkuvõte*
00:10 Luubi all*
00:35 Teeme ise*
01:00 Vintskapist soklini*
01:30 Kultuurimeetri arhiivist. Dodin Kuldsel maskil*
02:00 Jazziohtu. Lembit Saarsalu TAFF klubis 1/2*
02:45 Info TV

Nädala juubilar HUGO RAUDSEPP 130

Mitmete Teise maailmasõja eelsel iseseisvusperioodil loominguks tippvormis olnud eesti kirjanike teostest leiab tegelasi, olustikke ja vastasseise, mis igati meenutavad tänast Eestit. Järjepidevuse mõttes – ongi ju tegemist sama riigiga, mil vanust üheksakümmend viis aastat.

Kolmkümmend viis aastat enne Eesti iseseisvuse väljakuulutamist nägi 1883. aasta 10. juulil Tartumaal Vaimastvere vallas ilmavalgust Viktor Paul Hugo Raudsepp – tulevane kirjanik, kelle satiir, iroonia ja leebem külaluumor sobivad piisavalt hästi kokku nii toonase kui ka praeguse ühiskonnaga.

Ennekõike näitekirjanikuna kuulsaks saanud umbes kolmekümne näidendi autorit Hugo Raudseppa on võrreldud mõnegi teise kirjanikuga.

Tema kirjutiste kogumiku "Nüüd ma tahan mõõka tõsta" (ilmunud 2013. a sarjas „Eesti mõttelugu“) eessõnas Hando Runnel tsiteerib August Annistit, kes on võrrelnud Raudseppa filosoferimisviisi ja mõtteid kuulsalt inglise näitekirjaniku Bernard Shaw' omadega.

Andres Laasik nimetab Eesti Päevalehes Hugo Raudseppa „sõjajärgse Eesti Andrus Kivirähuks“, pidades silmas eelnimetatud kogumikus ilmunud lugu „Eestlane ja armastus“. Tuginedes Anton Hansen-Tammsaare romaanile „Ma armastasin sakslast“, sarkastiseb Raudsepp eesti meeste üle, kes lase-

vad oma südame murda välismaalastest naistel. „Eesti tüdruk peab väga tubli olema, kui ta eesti poissi liigutab, kuna võõramaa naine juba sellega võlub, et ta pole eestlane,“ kirjutab ta. (Soovimata küll soolise võrdõiguslikkuse sündsusiire ületada, võib arvata, et nüüdses Eestis peaks Hugo Raudseppa otsekohe sed väljaütlemised kuuluma pigem eesti naistele, kellest mitmete eluunistuseks on hea partii rajataguse mehega.)

Hugo Raudseppa on põhjust arvata ka Eesti Vabariigi loojate hulka – aastail 1919–1920 kuulus ta 120-liikmelisse Asutavasse Kogusse, kuhu oli kandideerinud Eesti Sotsialistide-Revolutionääride Partei valimisnimekirjas. (Kos temaga olid Asutavas Kogus kirjanikud Jaan Käerner ja Johannes Semper ning ajaloolane Hans Kruus.)

Nendel poliitikaastatel kirjutas Hugo Raudsepp ka oma esimesed ilukirjanduslikud teosed – lühiproosakogu „Sidedem ja sõlmed“ (1919) ja romaani „Imbi“ (1920; mõlemad raamatud varjunime *Milli Mallikas* all).

Võimalik, et tegemist on juhuslike kokkulangevustega, kuid mitmed Hugo Raudseppa tipp-teosed ilmusid oluliste ajaloosündmustega samal aastal. 1929 sai Ameerika Ühendriikidest alguse ülemaailmne majanduskriis – Raudsepp tuli näidend „Mikumärdi“. 1933. aastal sai Eestis riigivanemaks Konstantin Päts ja Saksamaal

tõusis võimule Adolf Hitler – Raudsepp nägi trükivalgust komöödia „Salongis ja kongis“, kus riigipöörded toimub sedavõrd kiiresti, et keegi ei saagi aru, kes neid korraldab, ja lõpuks satuvad peaaegu kõik tegelased vangikongi. (Seda näidendit mängis 1991. aastal ka Vanalinnastudio Gunnar Kilgase lavastusena.) Süinge irooniana tundub fakt, et Raudseppa näidend „Kompromiss“ ilmus 1940. aastal.

Noorusaastail töötas Hugo Raudsepp ka äriteenijana ja oli ajakirjanik Tallinna Kaja,

aastal ilmunud artikliga „Kriitilist tagasivaadet minu kodanliku aja kirjanduslikule toodangule“. Põhiliselt heidab kirjanik endale ette marksistliku lähenemise puudumist, klassivõitlusele tähelepanu mittepöörämist. „Aga popsi taga pole parteid, ega tundu sotsiaalset klassi,“ kirjutab kirjanik „Mikumärdi“ silmas pidades.

Hugo Raudseppa enesekriitikat polnud kasu. Nõukogude võim ei usaldanud teda ja, mis veelgi hullem, 1951. aasta 11. mail julgeolekuorganid arreteerisid kirjaniku.

Hugo Raudseppa elu lõppes 1952. aasta septembris Irkutski oblasti Šitkino rajoonis Ozjorlagi Taišet–Leena trassi vanglahaiglas.

Vaapo Vaheri järelsõnast Hugo Raudseppa memuaarikogumikule „Minu esimesed kodud“ (2011) võime lugeda, et isa vangistamine ja hukkimine kujunes hingeliseks tragöödiaks kirjaniku tütrele Viiru Raudsepp-Tulgile, kes, suutmata olukorrast üle saada, langes alkoholismi küüsi ja jäi 1965. aastal Mustamäel saatuslikult takso alla.

Hugo Raudseppa looming on olnud väarikal kohal nii kutselises kui ka harrastusteatrikes. Näiteks Jõgevamaal Torma vallas tegutsev Sadala Külade Teater alustas mõõdunud aastal tegevust näidendiga „Roosad prillid“. Tänavusel kodukülas peetaval üle-eestisel teatrifestivalil tuuakse aga publiku ette „Mikumärdi“.

„Eesti maanimese karakter ja psühholoogilised jooned ongi minu arvates iseäranis tabavalt välja toodud August Kitzbergi ja Hugo Raudseppa loomingus,“ arvas kirjandushuviline psühhiaater ja korvpalliveteran Jaan Olari. „Tein, et sõjajärgsetel aastatel kuulus Hugo Raudsepp kümne kõige enam mängitava välisautori hulka ka minu tänasel teisel kodumaal, Soomes,“ lausus ta.

Hugo Raudseppa elu ja loomingut väärtustatakse temaga seotud paikades. Vaimastveres, kus Hugo Raudsepp 130 aastat tagasi viinapõletajast isa pojana sündis, korraldatakse kohalikus põhikoolis iga viie aasta tagant kirjanikule pühendatud omaloominguvõistlust.

Varasematel aastatel on õpilased kirjutanud näidendeid, tänavu kirjutasid nooremad kooliõpilased tagurpidi-muinasjutte, vanemad aga jutte ja luuletusi, mille pealkirjad pärinesid Raudseppa loomingust, näiteks „Vedelvorst“. Tänavu laekus Jõgeva valla ja Jõgeva linna koolidest võistleva 75 tööd.

Aastail 1924–1926 elas Hugo Raudsepp Elvas. Selle linna ja ümbruskonna rahvas laenutab omakandi raamatukogudest üsna sageli Raudseppa teoseid. Elva on ainus linn, kus Hugo Raudseppale on püstitatud monument. Äsja avati siin Elvaga seotud kirjanikele pühendatud pink, millel on jäädvustatud ka Hugo Raudseppa nimi.

Jaan Lukas

RAIMOND ASSO
80

Jälle õites on aiad ja niidud ja laas – Sinu auks kogu maailm on pidurüüs taas!

Õnnitleme juubilarit ja soovime talle jätkuvalt nooruslikkust!

Keskerakonna
Tartu piirkond
Seeniorede kultuuriklubi
Hõbehelk

Põnevad kohtumised Tartus

Reedel, 12. juulil kell 16 kohtuvad Keskerakonna Tartu büroos (Ülikooli 12) kohvilauas seeniorid 80. sünnipäeva tähistava **Raimond Asso**'ga, kes jagab oma reisimuljeid.

17. juunil kell 14 arutletakse haridusosakonna saalis (Raekoja plats 12) teleajakirjanik **Tuuli Roosmaga** isemajandava vanadekodu ideed.

Avatud Keskerakonna Võrumaa büroo

Büroo asub Võru kesklinnas (Tartu tn. 37, esimene korrus)

Avatud:
teisipäeval kl 9.00–13.00
kolmapäeval kl 14.00–16.00
neljapäeval kl 9.00–13.00

Võrumaa büroo referent Piia Õispuu 5258615

Täna on seitsmevännapäev

Oma nime on see päev saanud kirikukalendripüha järgi, millega mälestatakse seitset hukkunud venda. Varakristliku pärimuse järgi lasi keiser Marcus Aurelius hukata 162. aastal püha Felicitase ja tema seitse poega, sest nad keeldusid Kristust maha salgamast.

Kirikukalendris mälestatakse seitsmevännapäeval märtritena hukkunud kristlasi.

Eesti rahvakalendris seostub seitsmevännapäev peamiselt ilmaendega: kui sel päeval sajab, siis kestab vihmasadu seitse nädalat järjest. On ilm seitsmevännapäeval ilus, siis püsib see nii seitse nädalat.

Seitsmevännapäev oli eestlaste jaoks seotud ka heinateoga – usuti, et kui sel päeval niipalju päikest on näha, et mees jõuab selle hetke jooksul hobuse selga hüpata, siis jõuab ka heina ära teha nõnda, et see vihma kätte ei mädane. Muide, seitsmevännapäeval oli heinategu keelatud. **Kn**

Terane Facebook

"Masendav on see, et Tartus ei juleta enam valimisliitudes Reformi vastu kandideerida, kuna kardetakse oma töökoha pärast!"

Sooõiguslusaktivist **ANDRES LAIDVEE**
Facebookis 2. juulil

Telli Kesknädal! * Helista 617 77 17 * www.tellimine.ee
* tellimine@expresspost.ee